

(zij werden van begin '42 af op verzoek van het Nederlands Scheepvaart Comité door de Amerikanen geïnterneerd¹) – in Engeland daarentegen was berechting door een Nederlandse rechtbank van de herfst van '41 af wèl mogelijk en er zijn daar ca. tweehonderd zeelieden geweest, uit Nederland afkomstige en uitheemse, die door die rechtbank wegens het zich onttrekken aan de vaarplicht veroordeeld zijn.² Het totaal aantal opvarenden dat zich reëel aan de vaarplicht onttrokken heeft (wij rekenen diegenen die op andere schepen aanmonsterden, niet mee), is dus niet groter geweest dan vijfhonderd (tweehonderd in Engeland, bijna driehonderd in de Verenigde Staten³): één op de zeven-en-dertig (2,7%), als men van het cijfer 18 500 uitgaat.

¹ Medio '44 waren er ca. vijftig van die geïnterneerden, onder wie zeven-en-twintig uitheemsen. ² Met verlof van de Britse regering en van het Britse parlement werden ter berechting van Nederlanders en Nederlandse onderdanen in oktober '41 in Londen een Nederlands kantongerecht en een Nederlandse rechtbank opgericht. Het kantongerecht berechte overtredingen, de rechtbank misdrijven. Als vervolgende instantie trad een officier van justitie op, mr. C. W. A. Schürmann, een met een Engelse gehuwd Nederlands jurist die tijdens de Duitse invasie uit Nederland ontkomen was. Er waren verschillende plaatsvervangend-kantonrechters. De rechtbank telde in feite twee kamers van drie leden, de ene gepreïdeerd door mr. dr. J. M. de Moor, een Rotterdamse rechter die zich in mei '40 in Parijs bevonden had, de andere door de vice-president mr. dr. A. A. van Rhijn, voorzitter van de Buitengewone Algemene Rekenkamer. De processen-verbaal die in eerste instantie aan de officier van justitie werden voorgelegd, werden in de regel opgemaakt door marechaussees: 'oude opperwachmeesters die', aldus de (vrouwelijke) waarnemend-griffier van de rechtbank, 'in hun vak buitengewoon goed waren.' (getuige E. P. A. Akkerman-Weber, *Enq.*, dl. III c, p. 686)

Bij Schürmann kwamen tot eind '43 (latere cijfers ontbreken) bijna 1 900 aangiften van strafbare feiten binnen waarvan hij toen in bijna 1 600 gevallen een beslissing getroffen had: hij had 800 gevallen geseponneerd en bijna 300 aan de rechtbank, de resterende bijna 500 aan het kantongerecht doorgegeven. In drie van de vier gevallen waren het zeelieden die moesten voorkomen. De twee rechterlijke instanties legden veel voorwaardelijke straffen en/of boetes op, soms evenwel gevangenisstraf die in een Engels gesticht (het was tevoren door de rechtbank gekeurd) uitgezeten moest worden. De Enquêtecommissie sprak als haar overtuiging uit, 'dat er op een rechtvaardige, billijke en bezonken wijze recht is gesproken.' (a.v., dl. III a, p. 269–70) De Nederlandse Scheepvaart- en Handelscommissie was daarentegen van oordeel geweest, 'dat wij', aldus weer de waarnemend-griffier, 'wat meer moesten veroordelen en zwaarder straffen moesten geven. Zij vonden ons een vervelende ethische rechtbank.' (getuige E. P. A. Akkerman-Weber, a.v., dl. III c, p. 688) ³ 'Slechts ongeveer tweehonderd man', schrijft de Enquêtecommissie, 'zijn onwillig gebleven om te voldoen aan hun verplichting tot varen.' (*Enq.*, dl. III a, p. 246) Die conclusie is niet juist: de Enquêtecommissie heeft de Amerikaanse gevallen buiten beschouwing gelaten.